

ALECU ISĂCEANU

MORMÂNTUL
LUI
NICOLAE BĂLCESCU

BUCUREȘTI - „CARTEA ROMÂNEASCĂ” S.A.

... Rândurile acestea, publicate în limba italiană, sub forma unei scrisori adresată d-lui prof. N. Jorga, au apărut în numărul de Octombrie 1921 al revistei „Romania”, pe care o scoteau, la Roma, neuitatul Mircea Cristian și regretatul prieten al poporului român, italianul Michele Silvestri.

D-l Mihail Sorbul le-a tradus în românește și le-a publicat, la București, în numărul de Noembrie 1921, al revistei sale „Săgetătorul”.

În Noembrie același an, întâlnind pe d-l prof. Jorga la Roma, i-am dat D-Sale copia autenticată a actului de moarte a lui Bălcescu, pe care D-Sa a avut bunăvoința să o predea, la 17 Noembrie 1922, Academiei Române, unde se găsește în colecția documentelor contemporane.

Gu ani mai târziu, mi s'a comunicat din Tară, că într'un număr din „Universul” — Ianuarie 1925 — a apărut o telegramă din Palermo — la acea dată eram în Germania — prin care se afirma, „că aș fi descoperit la Palermo mormântul individual al lui N. Bălcescu”. Jar contrații întru gazetărie discutau unde să fie îngropate sfintele lui moaște: la Bălcești în Argeș, la București sau la Alba Julia...

Jon Brătianu fiul s'a sesizat imediat, la pomenirea numelui fostului tovarăș de lupte, de revoluție, de exil al lui Jon Brătianu tatăl și a însărcinat pe istoricul Alexandru Lapedatu, ministru al Cultelor și Artelor în cabinetul său, să cerceteze ce e adevărat din zarva pe care o făceau gazetele și, eventual, să ia toate măsurile pentru aducerea în Țară a osemintelor lui. D-l Lapedatu a trecut această însărcinare marelui neuitat Vasile Pârvan, directorul școlii române din Roma, care, la rândul său, a însărcinat cu aceste cercetări pe arheologul italian prof. Giuseppe Lugli.

Ministerul a plătit, d-l Lugli a plecat la Palermo, a văzut în arhiva primăriei actul de moarte a lui Bălcescu și a deschis — după dorința guvernului român — și fossa No. 15 din rândul al 7-lea al cimitirului Rotoli, pe unde eu trecusem cu cinci ani înainte...

Dacă rândurile acestea ar fi fost cunoscute, ori-ce cheltuială și ori-ce însărcinare date unui străin, fie chiar unui așa de bun prieten al poporului nostru, cum e învățatul profesor italian Giuseppe Lugli, subdirector al școlii noastre de la Roma, ar fi fost de prisos...

Se pare însă, că rândurile acestea nu au fost... glas în pustiu...

A. J.

București 27 Septembrie 1934,

Mormântul lui Nicolae Bălcescu

Scrisoare D-lui prof. N. Iorga

Palermo, 27 Septemvrie 1921.

Mult stimate Domnule Profesor,

Mi-aduc aminte, că acum 12 ani, D-Voastră țineați, în duminicile de iarnă, la Universitatea din Iași, un curs de istoria literaturii române.

La una din acele neuitate lecții, vorbind despre viața și opera lui Bălcescu, ați lăsat auditorul cu ochii umezi.

Nu știu dacă ai mei sunt uscați în momentele acestea, când vă comunic că, în sfârșit, după continue cercetări și drumuri în Sicilia, am putut stabili, la Palermo, locul unde este îngropat.

Nicolae Bălcescu doarme uitat în cimitirul Rotoli, fost al săracilor, pe țarmul plin de flori și soare al Mării Tirenice, sub un cer de eternă și dulce primăvară...

Și anume în groapa (fossa) No. 15, din rândul al 7-lea, în secțiunea a IV-a a vechiului cimitir, nu departe de Capela zidită la 1837.

Nu știam, în dimineața caldă de Ianuarie a anului trecut, când priveam de pe puntea vaporului încân-

tătoarea frumusețe a golfului de Palermo, că acela e „țarmu'nstrăinării“ pe care el, sărac și singur, s'a stins cu numele Țării pe buze...

Ajutat de prof. Enrico Loncao, docent de Istoria dreptului la Universitatea din Palermo și ofițer al stării civile, am cercetat, în arhiva primăriei, dosarele morților din 1852. Rând pe rând hârtiile galbene și mucegăite au trecut prin mâinile noastre, până când ochii mei s'au oprit asupra numelui: „*Balcesco Nicola nato in Valachia*“... Acesta e Bălcescu al nostru, domnule Loncao, am zis eu, acesta e marele nostru istoric... Iată și copia autenticată a actului de moarte pe care, vă rog, să bine-voiți să o predați Academiei:

* * *

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Orașul Palermo

Arhiva stării civile. Provincia Palermo - Jud. Palermo

Extract de moarte

No. c. 644. Dosarul 376

Anul una mie opt sute cincizeci și doi, ziua treizeci a lunii Noemvrie, la orele șasesprezece, înaintea noastră *Domn Fabbrizio Alliata Duchino di Pietrataliata* și ofițer al stării civile a Comunei Palermo, Provincia Palermo, secțiunea *Santa Agata*, s'au prezentat *Tomasso Federico*, de treizeci și trei ani, de profesie *hamal*, domiciliat în *Strada Magnisi* și *Vitrano Vincenzo*, de treizeci și cinci ani, de profesie *hamal*.

domiciliat în *Strada Schiavuzzo* și cari ne-au declarat
că în ziua de douăzeci și nouă ale lunii de mai sus
a anului curent, la orele nouăsprezece și jumătate
a murit în Locanda Trinacria, situată în Strada
Butera, Domnul Bălcescu Nicolae, de treizeci și unu
de ani, născut în Valachia, de profesiune proprietar, do-
miciliat acolo ; fiu al domiciliat.....

..... de profesiune Nu
se cunoaște nici o altă notiță sau știre cerută de lege.
Conform legii, ne-am transportat, împreună cu sus
zișii, la persoana defunctă și am recunoscut moartea
efectivă. Am făcut apoi prezentul act, pe care l-am
înregistrat în două registre și citindu-l declaranților
în ziua, luna și anul de mai sus, l-am semnat noi,
deoarece declaranții ne-au spus că nu știu carte.

BCU Cluj / Central University Library Cluj (ss) Senator PIETRATAGLIATA

Drept copie conformă cu originalul, eliberată astăzi
3 Februarie 1920, după cererea interesatului Dr. Ale-
xandru Isăceanu și în sensul articolului 22, No. 14
al legii timbrului.

L. S. Ofițer al stării civile
(ss) Prof. ENRICO LONCAO

Redactor Responsabil
(ss) G. LEONE

Văzut pentru legalizarea semnăturii D-lui Enrico
Loncao ofițer al stării civile a orașului Palermo.

L. S. p. Președintele Tribunalului,
(ss) G. BACI

* * *

În partea veche a oraşului, numită *Galsa*, nu departe de mare, există încă în *Str. Butera No. 31, Locanda Trinacria*. . . E o veche casă de piatră, cu trei rânduri, şi cu balcoane de fier, la stradă şi la mare, aşa cum sunt mai toate casele vechi în Palermo. Partea dinspre mare are şi o mică terasă apărută, de valurile cari pe acea vreme ajungeau până la ea, de un zid destul de puternic, numit, nu ştiu pentru ce, zidul celor răi. . . Se mai vede, pe ambele părţi, la intrare, inscripţia în roşu: *Locanda Trinacria*. Astăzi casa e locuită de diferite familii de funcţionari şi e proprietatea *Principelui de Trabia*, descendentul unei foarte bogate, vechi şi nobile familii siciliene.

Am trecut prin mai multe apartamente şi, de la fereastra unei camere, am privit multă vreme nemărginita întindere a apelor liniştite şi albastre, nenumăratele grădini de lămâi şi portocali, cari îmbracă toată valea *Oretului*, până departe la munţii fumurii, cari închid orizontul spre dreapta. În una din aceste camere poate că chiar în aceasta — „cu inima sfâşiată de durere — scria Bălcescu, mă lupt cu o boală crudă şi neîmblânzită, căutând a câştiga timp asupra-i şi a o întrece în iuţeală, ca să pot lăsa fraţilor mei aceste pagini din viaţa părinţilor noştri şi cad sleit de putere, mistuit prin silinţele ce le fac”.

În *Strada Enrico Albanese No. 31*, trăeşte un septuagenar mic de statură, roşcovan şi foarte vorbăreţ, mare colecţionist de fluturi, *Enrico Ragusa*, fiul fostului proprietar al *Locandei Trinacria*, dar care nu mai păstrează nimic din actele şi corespondenţa hotelului de odinioară.

Deasemeni nu am găsit nici o urmă despre hamalii, cari l-au asistat în ultimele lui clipe și cari i-au fost și singurii însoțitori până la groapa săracilor... Așa că am luat calea cimitirelor...

* * *

Cele mai vechi cimitire ale Palermului sunt cele dela *Mănăstirea Capucinilor* și de la *Santa Maria di Gesù*. La Capucini nu se îngropau decât bogătașii, cari voiau să-și aibă în urmă scheletele expuse în catacombe, unde se văd, hidoase, înșirate, cu miile, până astăzi. Această barbarie și escrocherie călugărească a oprit-o guvernul italian abia în 1870. *Bălcescu* nu putea să ajungă aici! *Registrele cimitirului* nu spun nimic! La *Santa Maria di Gesù*, în liniștea de sub *Gonca d'oro*, un loc se cumpăra cu aur greu... Gine ar fi plătit pentru el? Și aici, registrele nu amintesc nimic. Este absolut exclus, că *Bălcescu* ar fi putut avea o groapă individuală, chiar între săracii, cari se vor fi strecurat la aceste două cimitire.

M'am îndreptat atunci spre *Rotoli* fost „al săracilor“ și astăzi devenit *întâiul cimitir* al orașului...

O lungă stradă, eșind spre vestul Palermului, din suburbia *Aqua Santa*, ține malul mării, printre frumoase livezi de măslini și vechi case de pescari săraci, oameni foarte cumsecade și gata să dea orice îndrumare trecătorului; ea duce la poarta monumentală a lăcașului de veci. *Cimitirul Rotoli* a fost înființat la 1837 în fața mării, pe coastele muntelui *Pellegrino*, la o

depărtare de 4 km. de vechiul oraș, pentru morții de holeră, care decima populația. Ocupând o parte din regiunea Rotoli, și-a luat de-acolo și numele.

Pentru îngroparea holericii de-atunci, s'au construit două rânduri de gropi mari, cimentate (*fosse*), câte 30 într'un rând, cari au fost umplute, închise și zidite, până la 1839. La această dată s'au mai construit alte 6 rânduri de fosse, tot câte 30 în fie-care rând, pentru îngroparea săracilor. În aceste fosse au fost îngropați toți săracii orașului, de la 1839 până la 6 Ianuarie 1858, când încep, după registrele cimitirului, mormintele individuale. O *fossă* servea pentru două zile ale lunii, un rând de fosse — 30 — pentru două luni, șase rânduri pentru tot anul. În fie-care lună a anului, de la 1839 până la 6 Ianuarie 1858, se deschidea o *fossă* timp de două zile și toți săracii morți atunci erau coborâți sub pământ, ca să-și doarmă în comun somnul, după cum comună le fusese sărăcia și suferința pe fața pământului...

Fossele sunt acoperite cu lespezi mari de piatră și au de-asupra săpate data zilelor și a luni. Din ferice, rândul de fosse al lunilor Noemvrie-Decemvrie este foarte bine conservat și nu fără emoție, rătăcind printre ele, m'am oprit la *fossa* No. 15, din rândul al 7-lea, a secțiunii a IV-a din vechiul cimitir, pe a cărei lespede neagră, sub mușchiul ce o acoperea, am putut citi 29 e 30 Noembre...

*
* *
*

Dacă Nicolae Bălcescu, sărac și singur, a murit în Locanda Trinacria, din Strada Butera No. 31, la orele șapte și jumătate, în seara de 29 Noemvrie 1852, hamalii Tomasso Federico și Vitrano Vincenzo, poate că chiar în seara acelei zile, sau cel mai târziu a doua zi, cu vre-un dric de al primăriei, *nu l-au putut duce, de cât la Rotoli, la „cimitirul săracilor“*, unde fossa, deschisă pentru acele două zile, aștepta să închidă, la un loc cu alți desmoșteniți de soartă, și una din cele mai curate glorii ale neamului nostru... Și poate că bătrânul *Gesare Trapani*, șeful grădinar al cimitirului, născut și crescut în preajma acestor *morminte fără nume*, singurul din vremea fosselor, care mai trăește cu ai săi 82 de ani, purtați voinicește, va fi fost de față, copil, la... înmormântarea acestui *străin*, pe care un *alt străin*, îl caută, pe aceste frumoase și depărtate locuri...

Am cerut să mi se deschidă fossa...

Lumini și umbre se amestecau pe mormanul de oase galbene ale săracilor, asupra cărora, din albastrul cerului de Septemvrie, se cobora o sfântă și dumnezeiască binecuvântare... Printre chiparoșii de strajă trecu un suspin... o ușoară briză adusă de neadormitele valuri ale mării... Am rugat să mi se aducă câteva flori și le-am lăsat să cadă peste mormanul de oase ale săracilor. Cine știe... poate că vre'o una din flori va fi atins și oasele lui Nicolae Bălcescu...

Mi-am adus atunci aminte de lecția D-voastră, de la Universitatea din Iași, m'am gândit mult la noua și frumoasa noastră Românie și cuvintele lui Bălcescu,

scrise departe de ea, acum șaptezeci și mai bine de ani, mi-au venit pe buze... „Atunci așteptarea, visarea vieții mele se va îndeplini! Atunci toți Românii vor fi una, liberi și frați! Vai! Eu nu voi avea noroc a vedea această zi, deși eu asemenea am muncit pentru dreptate și cel din urmă al meu cuvânt va fi încă un imn Ție, Țara mea mult dragă”!...

Vă rog, mult stimată Domnule Profesor, să primiți și cu această ocazie, salutările mele cele mai respectuoase.

ALECU ISĂCEANU

Villa Igeia

* * *

P. S. Dacă D-voastră credeți că e bine, propuneți Academiei să cumpere casa din strada Butera și să o transforme într'un „Gămin N. Bălcescu” pentru scriitorii și artiștii noștri, cari vor avea nevoie să trăiască iarna la Palermo. În ori-ce caz, faceți vă rog tot posibilul, ca Academia să așeze o placă de marmoră pe casa unde a murit și o cruce măcar, dacă nu un monument, la fossa care-i adăpostește oasele... În Italia, marmoră este deajuns și sculptorii noștri vor ști să prindă, într'o nemuritoare operă de artă, recunoștința neamului românesc față de memoria lui Bălcescu...

Eu am oprit inițiative private: administrația domeniilor principelui de Trabia, profesorul Giuseppe Pagano de la Universitatea de aici, bătrânul Enrico Ragusa, de a pune ei, după obiceiul locului, o piatră comemorativă pe casa unde a trăit și a murit, cu visiunea

României întregite, într'o extremă sărăcie, ofițerul, revoluționarul și istoricul, care se stingea cu numele ei pe buze... Le-am răspuns, mulțămindu-le: Ne vom îngriji noi, în primul loc guvernul și Academia Română, de amintirea lui Bălcescu, în orașul D-voastră, de oarece *al nostru a fost și al nostru rămâne*.

A. I.

* * *

Au trecut ani... Și într'una din zilele luni Aprilie a anului trecut — 24 Aprilie 1933 — un grup de *pelerini români*: membrii școlii române din Roma în frunte cu directorul și sub-directorul lor, d-nii profesori *Emil Panaitescu* și *Giuseppe Lugli*, bucureșteni conduși de d-nii profesori *Constantin Chirițescu*, directorul *Invățământului superior*, *Andrei Popovici-Bâznoșanu*, de la Universitatea din București și *Gheorghe Lefteriu* de la Liceul Lazăr, au debarcat pe „țarmu'nstrăinării” și turburând cu pașii lor, pentru câte-va momente, singurătatea aleei de chiparoși din cimitirul Rotoli, au depus o coroană pe mormântul lui Bălcescu...

„Ziua e neguroasă și umedă” scrie d. prof. Chirițescu. „O pulbere aproape invizibilă, umedă și rece, cerne din văzduh.

Caravana pioasă purtând tricolorul românesc înaintază pe aleea singuratecă, printre cei doi păreți de chiparoși negri — arborele mortuar al Italiei. În față e marea, cenușie și agitată. În spate străjuește muntele Pellegrino; brazii rari își detașează silueta întunecoasă pe fondul pietrii albe...

Gardianul bătrân ne șoptește : *Aici e!*

Și ne oprim întrigați, în fața unei plăci de marmoră albă, dreptunghiulară, una din cele multe, ce se înșirue pe paveaua șoselei, în largul axei...

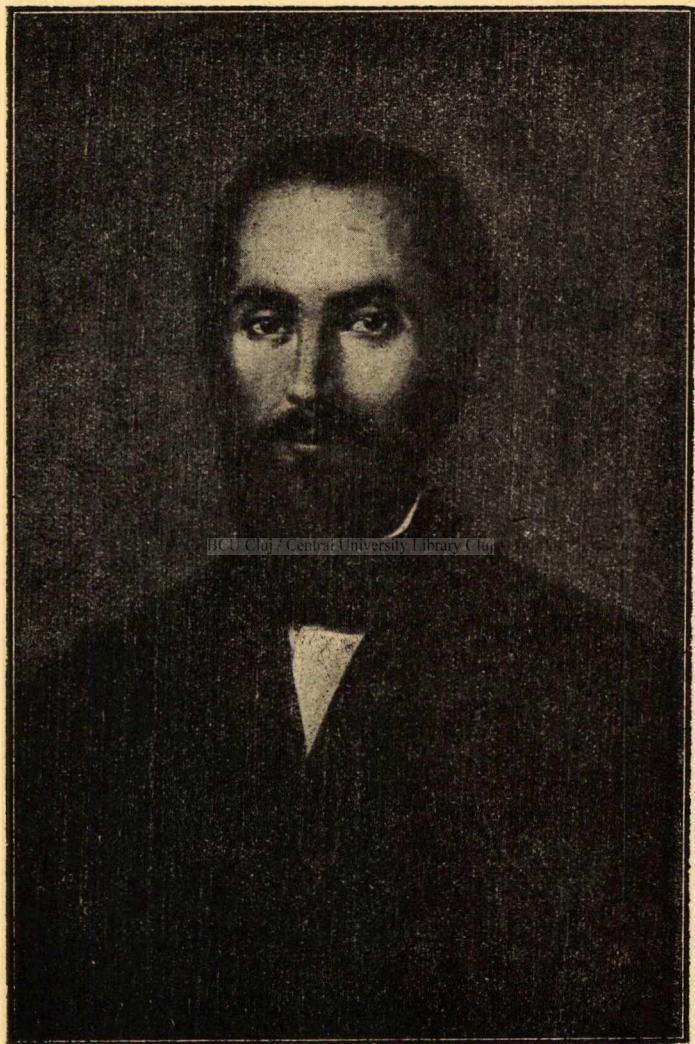
Ideia lui Ion Brătianu de a aduce în țară osemintele lui Bălcescu și a le îngropa în loc de cinste, în pământul ce i-a fost drag și pe care l-a cântat cu duioșie, n'a putut fi realizată"...

Dar ea a făcut, ca în suflelele pelerinilor să păsară para floare a recunoștinței...

Și întorși în țară și-au îndeplinit „datoria de pietate față de memoria marelui lor concetățean, mort necunoscut printre străini“...

Au adunat fondurile necesare și nu peste multă vreme, un bloc de marmoră albă, pe ale cărui patru fețe vor fi sculptate patru troițe românești, se va ridica în marginea singuraticiei alei de chiparoși negri a cimitirului din Palermo, în dreptul lespedei mortuare a mormântului comun și o placă comemorativă se va așeza pe zidul exterior al Locandei Trinacria din via Butera.

Se adevăresc astfel încă odată vorbele lui Enăchiță Văcărescu : *„La fapte bune puțini se adună, dar mult pot acei puțini buni împreună“.*

N. Bălcescu, Paris 1851. — Colecția Academiei.

part. in albino
di cui Palermo
S. Andrea S. Giacomo
Palermo, 3 febbraio 1920.

Stato Civile Mod. 2.

CITTA DI PALERMO

ARCHIVIO DELLO STATO CIVILE

Provincia di Palermo

Distretto di Palermo

Estratto d'atto di morte

Numero d'ordine 544 vol. 376

L'anno milleottocento Cinquantadue il di venti
del mese di Novembre alle ore sedici
Avanti Noi Fabrizio Allato duciano di Pichotoplate

ed Ufficiale dello Stato Civile del Comune di Palermo, Provincia
di Palermo, Sezione I. Alzata

sono comparsi Commisario Federico

di anni ventatré di professione facchino

domiciliato Via Magnisi

e Vibrano Vincenzo

di anni ventatré di professione facchino

domiciliato Via Schiavone

i quali han dichiarato che nel giorno ventinove del mese

di febbra anno corrente alle ore quarantotto Emilio

è morto e nel locaudo della Ormaeria

da in Via Butera il figlio

di Balsano Nicola

di anni ventuno nato in Vallachio

di professione Pesidente

domiciliato ivi

figli di di professione

domiciliat Signorano tutti altre notizie volute della

legge

Presa ragione

Copia autenticată a actului de moarte.

di _____
domiciliata _____

Per esecuzione della legge ci siamo trasferiti insieme coi suddetti testimoni presso la persona defunta e ne abbiamo riconosciuta la sua morte effettiva

Abbiamo indformato il presente atto che abbiamo iscritto sopra i due registri, e datane lettura ai dichiaranti si è nel giorno, mese ed anno come sopra, segnato da Noi avendo detto
i dichiaranti di non sapere scrivere.

firmato
richiagliato

Per copia conforme rilasciata oggi a

5 febbraio 1935

A richiesta *di interpreti*
e, ai sensi del *Art. 46* legge sul bollo premio ~~certificato di~~
~~poverà dell'Ispectore di S. P. recuperato al N.~~

L'Ufficiale dello Stato Civile

Prof. Enrico Loucas

Il Redattore Responsabile

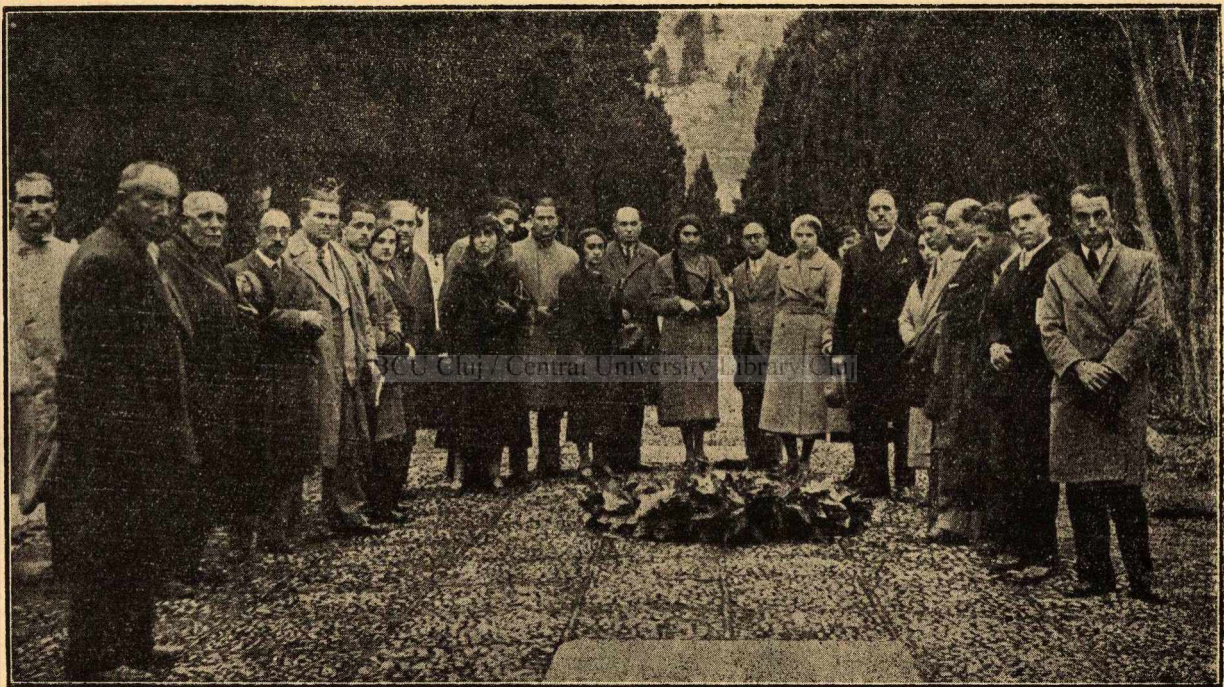
Visto per la legalizzazione della Firma
del Signor *Enrico Loucas* Ufficiale
ello Stato Civile di *Palermo*

Palermo, 14 febbraio 1935
IL PRESIDENTE DEL TRIBUNALE

a. 202 Grapico R. Gianfranceschi 1-918

[Signature]
[Signature]

Pelerinii Români la mormântul lui Bălcescu.